

ABSTRAKT

Výrazy částicové povahy, v této práci označované jako aktualizátory, jsou jedním ze specifických typů částic. Od ostatních částic se odlišují především kombinací následujících vlastností: schopností implikovat presupozici, schopností mít v dosahu nějaký výraz a ten aktualizovat/zdůrazňovat. Hrají důležitou úlohu v aktuálním členění věty tím, že upozorňují na prvky s vyšší mírou výpovědní dynamičnosti, a to nejen v ohnisku či v kontrastivním základu, ale též na jiných místech věty.

Na rozdíl od dřívějších prací, které se zaměřovaly především na prototypické reprezentanty těchto výrazů, snaží se tato práce o zachycení co největšího množství aktualizátorů. Zároveň si klade za cíl popsat jejich sémantickou charakteristiku a na jejím základě uspořádává aktualizátory do tří sémantických skupin. Aktualizátory se z tohoto pohledu dělí na omezovací, zahrnovací a časově zdůrazňovací. Tyto skupiny se ještě mohou dále členit podle specifických rysů. Práce dále analyzuje možné umístění aktualizátorů na různých pozicích ve větě a zjišťuje, které výrazy mohou být v dosahu jednotlivých typů aktualizátorů, a podle výsledků těchto zkoumání pak ověřuje fungování aktualizátorů ve větě a též vyčleňuje v jejich rámci výrazy centrální a periferní.

Doplňkovou součástí práce je vyhodnocení dotazníku, který slouží k ověření vnímání aktualizátorů u uživatelů jazyka, zejména s ohledem na význam aktualizátorů a jejich fungování v textu.

Co se týče zpracování tématu, prolíná se v práci lexikografický přístup s prvky textové syntaxe a aktuálního členění. Takovéto propojení několika jazykovědných disciplin považujeme za nezbytné při studiu všech typů sysémantik a částic zejména.

Základní materiálovou oporou této dizertační práce byly jednak korpusy ÚČNK, konkrétně psaný korpus SYN2010 a mluvený korpus ORAL2008, a jednak anotovaná data PDT 2.0.

Klíčová slova:

rematizátor – aktuální členění – částice – aktualizací částice – zdůrazňovací částice – dosah – sysémantika – ohnisko – základ – kontrastivní základ – kontrastivní téma – intonační centrum – lexikografie